

قل لعبادی الذین آمنوا یقیموا الصّلاه (سوره ابراهیم / ۳۱) نماز مظهری است برای هرگونه رابطه با خدا، چراکه این رابطه در نماز از هر عمل دیگری بهتر مشخص می شود. در آیه شریفه به پیامبر دستور داده شده که: به بندگان خاص من که افراد مومن هستند بگو (برای هر چه نزدیک تر شدن به خداوند نماز را به پا دارند) این توصیه در تمامی ادیان الهی وجود دارد و خواسته بزرگ حضرت ابراهیم است که برای خود و فرزندان چنين دعا می کند: ربّ اجعلنی مقيم الصّلاه ومن ذرّیتی (سوره ابراهیم / ۴۰) و یا عیسی علیه السلام آن را سفارش خداوند برای تمام مدت حیات و زندگی اش می داند: و اوصانی بالصّلاه والزکاه ما دمت حیّا (سوره مریم / ۳۱)

این توصیه گویای اهمّیت و نقش مهمّ آن در نیل به کمال است، چنان که امام صادق علیه السلام در پاسخ به سؤال معاویه بن وهب در باره اینکه: برترین و محبوب ترین کاری که بندگان رابه خداوند نزدیک می کند چیست؟ فرمودند: بعد از معرفت و شناخت خداوند کاری برتر از نماز نیست؛ چه اینکه قرآن از عیسی بن مریم نقل می کند که: اوصانی بالصّلاه والزکاه ما دمت حیّا پس از روشن شدن اهمّیت نماز این سؤال پیش می آید که **مسئول برپایی نماز و آشنا کردن کودکان و نوجوانان چه کسانی هستند؟**

با مروری اجمالی به آیات و روایات، می توان در یافت که این وظیفه در جامعه اسلامی بر عهده حکومت و رهبران و مبلغین می باشد و در خانواده مسئولیت بر عهده پدر و مادر می باشد که در این مقاله در دو بخش به آن پرداخته می شود:

الف- نقش حکومت و وظایف سازمان ها: الذین ان مکّنّاهم فی الارض اقاموا الصّلاه ... (سوره حج / ۴۱) همان کسانی که هرگاه در زمین به آن ها قدرت بخشیدیم، نماز را به پامی دارند ... نماز از ارزش های محوری در جامعه اسلامی است که هر گاه چنين حکومتی برپا شود، از اقدامات اولیه آن، برپایی نماز در جامعه است. **سرلوحه دعوت همه اولیاء پس از توحید، امر به برپایی نماز می باشد.** حضرت ابراهیم علیه السلام به همراه فرزندش در سرزمین بی آب و علف مکه خانه کعبه را بنا نهاد تا توحیدیان به آن سوی روی کنند نماز بگذارند. در زمان بنی اسرائیل به حضرت موسی و هارون امر شد که: برای قوم خود خانه هایی در سرزمین مصر انتخاب کنید و خانه هایتان را مقابل یکدیگر (و متمرکز)

قرار دهید ، و نماز را برپا دارید، و به مؤمنان بشارت ده که (سرانجام پیروز می شوند) (سوره یونس/۸۷)

پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم نیز به هنگام ورودش به مدینه در روستای قباء ، اولین مسجد را بنا کرد و سپس در شهر یثرب در کنار منزلش ، برای مسلمانان مدینه ، مسجد را ساخت. این روش پیامبران ، الگویی است برای ما که برای برپایی نماز در جامعه ، مکان های مناسبی را آماده سازیم ، اما متأسفانه دیده می شود که در مدارس ، نماز خانه را در قسمتی از ساختمان ایجاد می کنند که رغبت چندانی برای اقامه نماز در آن دیده نمی شود ، در حالی که فضای برگزاری نماز باید از چنان جذابیتی برخوردار باشد که کودکان و نوجوانان بهترین لحظات شیرین خود را در آن سپری کنند. لذا این فضا از لحاظ نور ، تهویه هوا ، تزئین و صدا باید از بهترین کیفیت ها برخوردار باشد تا در کنار برنامه های مناسب سنین آن ها، میل به نماز در کنار همدیگر را در وجود آن ها شعله ورتر کند. رسانه های گوناگون مثل تلویزیون ، کتاب ، نشریه و نرم افزار و... در امر تربیت دینی به ویژه نماز نقش مهمی را در این میان می توانند ایفا کنند. روحانیون و ائمه جماعات به عنوان مبلغ دین و سرمشق برای همگان ، بارعایت این اصل مهم در امر تبلیغ دین که پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم فرمودند: انا معاشر الانبياء امرنا ان نكلم الناس على قدر عقولهم. هنگام برخورد با کودکان و نوجوانان ، بابره گیری از روش و فنون و مهارت های خاص بر خورد با کودک و نوجوان ، آن هارا با امر نماز آشنا کرده و پاسخ گوی خوبی به سؤال های آنان در این باره باشند

ب- خانواده و أمر أهلک بالصلاه.... (سوره طه /۱۳۲) اهل یعنی افراد خانواده ، که پدر مسؤول بر طرف کردن نیاز های آنان می باشد. اما این مسؤولیت منحصر در پوشاک ، تغذیه ، اسکان و... نیست ؛ بلکه تربیت فرزندان نیز جزو وظایف می باشد. در انجام این وظیفه ، پیامبران الگوی مناسبی برای همه پدر و مادرها می باشند. درآیه شریفه سوره طه ، این دستور به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم داده شده که اسوه حسنه برای همه انسان ها می باشند.

در سوره مریم، در سیره زندگی خانوادگی حضرت اسماعیل می خوانیم که: وکان یأمر اهله بالصّلاه (سوره مریم ۵۵/۵۵) از تعبیر «کان یأمر» این نکته به دست می آید که سفارش به نماز کار همیشگی و مستمر او بوده و اصلاح خانواده از امور مورد اهتمامش بوده است و یا در سفارش لقمان به فرزندش می خوانیم که: یا بنیّ أقم الصلاه... (سوره لقمان ۱۷/۱۷) چه زیبا این مرد الهی با فرزندش ارتباط برقرار می کند «یا بنی» فرزندم. مصغّر آوردن «بنی» برای مهر ورزی و شفقت است، لقمان با این تعبیر، احساسات فرزندش را تحریک می کند و احساس نزدیکی و عطوفت بیشتری به فرزند القاء می کند.

زمان مناسب برای تربیت دینی: آیا زمان بلوغ و به تکلیف رسیدن فرزندان، آن ها را با نماز آشنا کنیم و یا از زمان دیگری باید به این فکر بود؟ عده ای از پدر و مادرها، اهتمامشان برطرف کردن نیازهای اولیه فرزندانشان می باشد و تربیت را به عهده مدرسه می گذارند. درحالی که این غفلت بسیار بزرگی است و در واقع از دست دادن فرصت ها و به هدر دادن عمر و ضایع کردن آن می باشد. در مکتب اسلام، برای تربیت فرزندان صالح و مقید به نماز، سفارش هایی شده که بر طبق آن باید قدم های زیادی برداشت تا در سنّ تکلیف، فرزند خودش، با اختیار و با میل و رغبت به نماز بایستد.

گام اول: انتخاب همسر شایسته، اولین گام در امر تربیت می باشد. امام صادق علیه السلام: اگر شخصی برای زیبایی و ثروت زنی با او ازدواج کند، خداوند امرش را به خودش می سپارد و اگر به خاطر دینش با او ازدواج کند خداوند زیبایی و ثروت را هم به او ارزانی خواهد کرد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم فرمودند: هنگامی که خواستگاری به نزد شما آمد اگر از رفتار او رضایت داری، دختر خود را به ازدواج او در آورید.

گام دوم: هنگامی که زوجین خواهان فرزند می شوند بارعات آداب مختلفی همچون وضو، دعا، نماز زمینه را برای آمدن او فراهم می کنند. در کتاب مفاتیح الجنان آمده: از حضرت امام محمد باقر علیه السلام منقول است که چون عروس را به نزد تو بیاورند بگو که پیش از آن وضو بسازد و تو وضو بساز و دو رکعت نماز بکن و بگو که اورانیز امر کنند که دو رکعت نماز بگزارد پس حمد الهی کن و صلوات بر محمد و آل محمد بفرست پس دعا کن و امر کن آن زنان که با او آمده

اند آمین گویند و این دعا را بخوان: اللهم ارزقنی الفها وودّها ورضایها، وارضنی بها واجمع بیننا بأحسن اجتماع، وانس ایتلاف، فانّک تحبّ الحلال وتکره الحرام .
ترجمه: خدایا روزیم کن الفت او ودوستی ورضای او را، و خوشنوددار مرا بدان وجمع کن میان ما به اجتماعی خوش، و انسی باکمال الفت. زیرا تو دوست داری حلال را و بد داری حرام را.

از حضرت صادق علیه السلام منقول است که چون در شب زفاف به نزد عروس بروی موی پیشانیش را بگیر روبه قبله آور و بگو: اللهم بأمانتک اخذتها و بکلماتک استحللتها، فانّ قضیت لی منها ولدا، فاجعله مبارکاً تقیاً من شیعتہ آل محمد، ولا تجعل للشیطان فیه شرکاً ولا نصیباً. ترجمه: خدایا به امانت از طرف تو او را گرفتم و به سخنان تو حلالش کردم برخود، اگر مقدر کردی برایم از او فرزندی، او را مقرر کن بابرکت و باتقوا از شیعیان آل محمد علیهم السلام، و مگردان برای شیطان در او شرکتی و نه بهره ای. بهترین ارث و یادگاری که از این ازدواج باقی می ماند، همانا فرزند صالحی است که پدر و مادرش با مراقبت های ویژه اقدام به این امر کرده اند.

در حکایتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و اله وسلم از زمان حضرت عیسی علیه السلام نقل می کند روزی عیسی علیه السلام از کنار قبری عبور می کرد. صاحب آن قبر را مشاهده کرد که دچار عذاب می باشد ولی پس از مدتی که از همان جا عبور کرد، از عذاب او دیگر خبری نبود. از خداوند علت را جویا شد، حق تعالی فرمود: او دارای فرزند صالحی است که به خاطر کارهای نیکش پدرش را آمورزیدم. در ادامه پیامبر فرمود: میراث خداوند برای هر انسانی، فرزند شایسته ای است که پس از او خداوند را عبادت می کند پس این آیه شریفه را تلاوت کرد: ربّ هب لی من لدنک ولیّاً یرثنی و یرث من آل یعقوب و اجعله ربّ رضیاً (سوره آل عمران/ ۳۸)

گام سوم: هنگام تولد نوزاد، مستحب است در گوش راست او اذان و در گوش چپ اقامه گفته شود تا بپایان دادن او بر زمین و به دنیا آمدنش، اولین کلامی که می شنود ندای توحید باشد و آمادگی برای اقامه نماز.

گام چهارم: پس از آن که کودک، مراحل رشد را به خوبی طی کرد و باتغذیه مناسب توانست راه رفتن را به خوبی یاد بگیرد و قدرت تکلم او به حدی رسید که توانست جمله های کامل را بیان کند؛ یعنی حدود سه سالگی، در اسلام سفارش به کارهایی شده جهت آشنایی هر چه بیشتر او با توحید و انجام فریضه نماز. به این حدیث توجه کنید: هنگامی که کودک به سه سالگی رسید، هفت بار به او گفته شود که “لا اله الا الله” بگوید و هنگامی که سه سال و هفت ماه و بیست روزه شد هفت بار به او گفته شود که “محمد رسول الله” بگوید. هنگامی که چهار ساله شد، هفت بار به او گفته شود که “صلی الله علی محمد و آل محمد” بگوید. هنگامی که پنج ساله شد او را با مفهوم جهت چپ و راست آشنا کرده سپس صورت او را به سمت قبله کرده و از او خواسته شود که سجده کند. هنگامی که هفت ساله شد، رکوع و سجده به او آموزش داده شود. در پایان هفت سالگی به او گفته شود که: صورت و دست هایت را بشوی. سپس به او گفته شود که نماز بگذار هنگامی که نه ساله شد: وضو و نماز به صورت کامل به او آموزش داده شود تا اقدام به انجام نماز نماید و اگر نخواند باز خواست شود. اگر وضو و نماز را کامل یاد گرفت و انجام داد، خداوند پدر و مادر او را بیامرزد. آن چه از این حدیث می توان دریافت این است که در امر آموزش کودک، نباید عجله کرد و بازور و فشار او را با مفهوم نماز آشنا کرد. بلکه باید با اصل تهرین و تکرار و تدریج به این مهم پرداخت تا کودک در ضمن تکرار با این جمله ها و رفتارها آشنایی پیدا کند.

نکته دیگری که باید به آن توجه داشت این است که دنیای کودک تا هفت سالگی بازی است (الولد یلعب سبع سنین) لذا این مفاهیم باید در قالب بازی و یا قصه گویی و شعر و سرود خوانی انجام گیرد. مراقبت های همیشگی و بهره گیری از تشویق های کلامی و مادی می تواند کودک را در این امر به خوبی کمک کند، تا با مشوق های بیرونی، کم کم او به سمت انگیزه های درونی پیش برود که در سن تکلیف با آگاهی و اطلاع مناسب نماز را به جا آورد.